

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

LEGAL BASIS OF REGULATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN UKRAINE AND POLAND

Співак О.М.
адвокат

У статті досліджено сучасні процеси зміни у законодавстві Польщі та України у зв'язку із використанням технології штучного інтелекту. З'ясовано яким чином поняття «штучний інтелект» описується у галузі інформатики, виокремлено слабкий та сильний штучний інтелект. Встановлено, що основним елементом кожного визначення поняття «штучний інтелект» є здатність до навчання.

Здійснено порівняльне дослідження концепцій розвитку штучного інтелекту в Україні та Польщі, а також існуючі правові засади, щодо регулювання його використання. Обґрунтовано, що необхідним є врахування міжнародних вимог як під час розроблення та застосування таких технологій, так і до регулювання наслідків їх застосування. До того ж функціонує багато українських програм штучного інтелекту, які обробляють персональні дані осіб, які перебувають у країнах ЄС, тому вони підпадають під регулювання Загального регламенту про захист даних. Проаналізовано кращі практики, впроваджені Міністерством цифрової трансформації України, яке вже оприлюднило «Дорожню карту з регулювання штучного інтелекту в Україні».

Доведено, що у законодавстві України мають значення для регулювання штучного інтелекту положення оновленого Закону «Про авторське право та суміжні права», в якому закріплено поняття «неоригінальні об'єкти», що створені комп'ютерною програмою і відрізняються від твору, створеного людиною.

Проаналізовано положення Конституції Польщі та Цивільного кодексу Польщі щодо регулювання використання штучного інтелекту, захисту персональних даних та цивільно-правової відповідальності. Виявлено, що у Польщі концепція «анонімної вини» призначена для запобігання труднощам із доказуванням відповідальності юридичних осіб, може бути застосовано і до відповідальності за наслідки дій штучного інтелекту. Обґрунтовано на основі проведеного дослідження, необхідність подальшого розвитку правових концепцій щодо регулювання штучного інтелекту, притягнення до цивільно-правової та іншої відповідальності, а також розробка в обох державах спеціальних законодавчих актів.

Ключові слова: штучний інтелект, правові засади, персональні дані, цивільно-правова відповідальність.

The article examines the current processes of change in the legislation of Poland and Ukraine in connection with the use of artificial intelligence technology. It is clarified how the concept of «artificial intelligence» is described in the field of informatics, weak and strong artificial intelligence are distinguished. It has been established that the main element of every definition of the concept of «artificial intelligence» is the ability to learn.

A comparative study of the concepts of the development of artificial intelligence in Ukraine and Poland, as well as existing legal frameworks for the regulation of its use, was carried out. It is substantiated that it is necessary to take into account international requirements both during the development and application of such technologies, and before regulating the consequences of their use. In addition, there are many Ukrainian artificial intelligence programs that process personal data of persons residing in EU countries, therefore they are subject to the regulation of the General Data Protection Regulation. The best practices implemented by the Ministry of Digital Transformation of Ukraine, which has already published the «Road Map for the Regulation of Artificial Intelligence in Ukraine», have been analyzed.

It has been proven that the provisions of the updated Law «On Copyright and Related Rights» are important in the legislation of Ukraine for the regulation of artificial intelligence, which enshrines the concept of «non-original objects» created by a computer program and different from a work created by a person.

The provisions of the Constitution of Poland and the Civil Code of Poland regarding the regulation of the use of artificial intelligence, protection of personal data and civil liability are analyzed. It was revealed that in Poland the concept of «anonymous guilt» is intended to prevent difficulties with proving the responsibility of legal entities, it can also be applied to the responsibility for the consequences of the actions of artificial intelligence. The need for further development of legal concepts regarding the regulation of artificial intelligence, civil and other liability, as well as the development of special legislative acts in both states is substantiated on the basis of the conducted research.

Key words: artificial intelligence, legal principles, personal data, civil liability.

Постановка проблеми. Сучасний період економічного розвитку європейських та інших зарубіжних держав пов'язують із цифровізацією та зауважують на формуванні цифрової економіки. Нові виклики постали у зв'язку із доволі широким використанням штучного інтелекту (далі – ШІ), яку у промисловості, так і у різних сферах по наданню послуг людині, у тому числі охорони здоров'я, транспорту, освіти, фінансової сфери, комунікацій, безпеки тощо. Сфера застосування штучного інтелекту, його вплив на інтереси людини, а також ризики, які він зумовлює, викликає потребу у належному правовому регулюванні.

Метою статті є порівняльно-правовий аналіз правових засад використання штучного інтелекту в Україні та Польщі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало наукових праць пов'язані із аналізом поняття штучного інтелекту. У галузі інформатики термін штучний інтелект найчастіше використовується для опису комп'ютерних систем, які спочатку аналізують великі обсяги даних, щоб класифікувати їх і знайти повторюваність, а потім ухвалюють рішення на основі цих даних. При цьому виділяють залежно від здатності самовдосконалення слабкий та сильний штучний інтелект [1, с. 3]. Ключовим еле-

ментом кожного визначення ШІ є здатність до навчання. Ця можливість реалізується за допомогою так званого машинного навчання [2]. Машинне навчання відрізняє ШІ від інших алгоритмів і визначається набором методів, пов'язаних з обробкою даних. Завдяки машинному навчанню можна зменшити складність наборів даних і виявити шаблони, які використовуються для пояснення подій, їх прогнозування або дії. Існує чотири типи машинного навчання: контрольоване, напівконтрольоване, неконтрольоване та підкріплення [3]. Крім того, науковці в Україні зауважують на розроблені окремих правових засад регулювання ШІ, зокрема через Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні [4], а також зустрічають пропозиції розробити окремий спеціалізований акт [5]. Враховуючи тенденції до зростання ринку ШІ, що за підрахунками експертів становитиме 733,7 млрд. доларів США у 2027 році, показавши зростання на 42,2% за сім років, яке з одного боку скоротить певні професії, водночас створить нових 2,3 млн. робочих місць у сфері новітніх технологій [6], виникає потреба у належному правовому регулюванні.

На рівні ЄС також здійснено чимало досліджень штучного інтелекту, а також нові спроби визначити концепцію

ШІ з юридичної точки зору. Вони включають визначення в Повідомленні Комісії до Європейського парламенту, Європейської ради, Ради, Європейського економічного та соціального комітету та Комітету регіонів під назвою «Штучний інтелект для Європи» [7]. Проте порівняльно-правових досліджень здійснено не достатньо.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці 2020 року Кабінет Міністрів України ухвалив «Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні», що містить мету, принципи та використання ШІ у різних сферах науково-технологічних досліджень. При цьому, законодавство щодо використання ШІ перебуває на етапі становлення в Україні, як і в Польщі та інших європейських державах.

При цьому необхідним є врахування міжнародних вимог як під час розроблення та застосування таких технологій, так і до регулювання наслідків їх застосування. До того ж функціонує багато українських програм ШІ, які обробляють персональні дані осіб, які перебувають у країнах ЄС, тому вони підпадають під регулювання Загального регламенту про захист даних. Крім того, до таких дій застосовуються ряд міжнародних стандартів: ISO/IEC 27701:201922, який розширює вимоги стандартів ISO/IEC 27001 і 27002 щодо інформаційної безпеки та захисту інформації; стандарт IEEE P7003™, який був розроблений Інститутом інженерів електротехніки та електроніки для вирішення індивідуальних випадків, що пов'язані зі ШІ; стандарт ISO/IEC 42001:2023 від 18 грудня 2023 року, розроблений Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) по створенню, впровадженню, вдосконаленню систем ШІ. Крім того, Декларація етики та захисту даних у штучному інтелекті визначає зв'язок між тим, як інформація збирається, використовується та обробляється про людину ШІ [8].

Необхідно також звернути увагу на діяльність Міністерства цифрової трансформації України, яке вже оприлюднило «Дорожню карту з регулювання штучного інтелекту в Україні». Вказаний акт розроблений на основі концепції «bottom-up», що має на меті надати інструменти по регулюванню, методологічної оцінки впливу ШІ на права людини, маркування систем штучного інтелекту тощо [9].

Щодо тих змін, які вже внесені у законодавство України та мають значення для регулювання ШІ є положення оновленого Закону «Про авторське право та суміжні права», в якому закріплено поняття «неоригінальні об'єкти», що створені комп'ютерною програмою і відрізняються від твору, створеного людиною.

Водночас важливим є для удосконалення національного законодавства порівняльний аналіз із зарубіжними державами, які вже пройшли євроінтеграційний шлях. Ми обрали Польщу для детального аналізу, де так само із 2020 році прийнято стратегічний акт, що визначає цілі та стратегії розвитку ШІ на найближчі роки [10].

У польській правовій системі немає спеціального законодавства щодо ШІ. Таким чином, існує потреба «розтягнути» існуючі правила (які часто приймалися в інших соціально-економічних реаліях), щоб охопити нові проблеми. Цивільна відповідальність ШІ буде розглянута з точки зору положень Цивільного кодексу Польщі [11] та впливу ШІ на захист персональних даних з точки зору Конституції Польщі [12].

У нормах конституції Польщі є ключові положення щодо захисту приватного життя, охорони персональних даних. Так, стаття 51 передбачає, що: особа має право не розголошувати інформацію, що її стосується; існує обмежене право органів державної влади отримувати, збирати та передавати інформацію про громадян; право доступу до офіційних документів і баз даних; право вимагати виправлення та видалення інформації, яка є неправдивою, неповною або зібраною з порушенням закону. У тісному зв'язку з регулюванням ст. 51 Конституції є ст. 47 Конституції, яка стосується права на приватне життя.

ЦК Польщі регулює питання цивільно-правової відповідальності ШІ. Найважливішими питаннями щодо предмета цивільної відповідальності за штучний інтелект згідно з польським законодавством є деліктна відповідальність (ст. 415 Цивільного кодексу), відповідальність за шкоду, заподіяну діяльністю підприємства чи установи (ст. 435 Цивільного кодексу) та відповідальність автономного володільця механічного засобу пересування як підстава для позовів про відшкодування шкоди, заподіяної ШІ.

Основною проблемою деліктної відповідальності за ст. 415 в контексті підстав для позовів про відшкодування шкоди, заподіяної ШІ, є її посилення на принцип вини. Провина, передбачена статтею 415, розуміється як негативна оцінка поведінки винного або іншої відповідальної особи і повинна містити як об'єктивний елемент (протиправність), так і суб'єктивний елемент (протиправну поведінку винного, внаслідок якої він або вона може стягуватись). Дане визначення провини може бути застосоване лише до вчинку людини, тому на цьому етапі розвитку було б важко віднести його до системи ШІ.

Деліктна відповідальність згідно з Цивільним кодексом Польщі може стосуватися лише фізичних осіб, юридичних осіб та неюридичних організацій, яким правоздатність надана законом. В даний час ШІ не має правоздатності і не може бути включений до жодної зі згаданих категорій. Таким чином, відповідальність за штучний інтелект може бути покладена лише на конкретну фізичну/юридичну особу, яка має правоздатність. Однак це непросте через велику кількість учасників, залучених до процесу створення ШІ. Дуже важко, а іноді навіть неможливо визначити, який код у системі завдав шкоди, хто був його творцем або хто надав системі неправильні дані тощо. Потенційні суб'єкти, які, швидше за все, будуть притягнуті до відповідальності за шкоду, спричинену ШІ, це розробники систем штучного інтелекту, користувачі, постачальники послуг, ті, хто відповідає за оновлення, і зовнішні хакери як треті сторони. Цивільно-правова відповідальність може бути застосована лише до суб'єкта, вини якого можна визначити.

Більше проблем із приписуванням вини виникає у випадку деліктної відповідальності юридичних осіб та організацій, яким законом надано дієздатність, згідно зі ст. 435 Цивільного кодексу. У цій ситуації цивільно-правова доктрина звертає увагу на концепцію «анонімної вини», згідно з якою необхідним є не встановлення фізичної особи, діями чи бездіяльністю якої в структурі юридичної особи заподіяно шкоду, а доказ неналежної організації роботи або інших збоїв у роботі юридичної особи є достатнім для покладення відповідальності на цю юридичну особу. Концепція «анонімної вини» призначена для запобігання труднощам із доказуванням, і тому її слід прийняти в контексті фактичних презумпцій з обмеженою можливістю для юридичної особи спростувати презумпцію. Юридична особа не несе відповідальності, якщо доведе, що шкода, заподіяна штучним інтелектом, є результатом дій професійної організації, якій було передано системну послугу, або якщо за відповідних заходів безпеки вона була спричинена хакерською атакою.

Однак слід розглянути питання про те, що, якщо шкода, заподіяна ШІ, не була спричинена діями чи бездіяльністю особи, а є результатом автономної дії системи ШІ. У таких ситуаціях винна система деліктної відповідальності стає неадекватною, що свідчить про рівень застарілості чинного цивільного законодавства по відношенню до технічного прогресу.

Висновки. Таким чином, порівняльно-правовий аналіз законодавства України та Польщі показав, що питання правових засад регулювання ШІ перебувають на етапі становлення в обох державах. Враховуючи чимало прогалин та тільки становлення правових концепцій щодо

розуміння можливості застосування ШІ, притягнення до цивільно-правової та іншої відповідальності, вкрай важливим є розробка в обох державах спеціальних законодавчих актів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Zalewski T., Rozdział I. Definicja sztucznej inteligencji, in: Prawo sztucznej inteligencji, L. Lai, M. Świerczyński (eds.). Warsaw 2020. 180 p.
2. Wakefield K. A guide to the types of machine learning algorithms and their applications. SAS UK. URL: https://www.sas.com/en_gb/insights/articles/analytics/machine-learning-algorithms.html (accessed 15.02.2024).
3. Copeland B. J. Is strong AI possible? Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/biography/Leonardo-Torres-Quevedo> (accessed 15.02.2024).
4. Сергій Барбашин. Штучний інтелект: правове регулювання в Україні та ЄС. URL: <https://barbashyn.law/statti/shtuchnyj-intelekt-pravove-reguluvannya-v-ukrayini-ta-yes/> (дата звернення: 15.02.2024)
5. Куракін О., Скрябін О. Особливості правового регулювання використання штучного інтелекту в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2023. № 36. С. 36–42. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-36-04>
6. Сергій Барбашин. Штучний інтелект: правове регулювання та виклики. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/stucnii-intelekt-pravove-regulivannia-ta-vikliki/> (дата звернення: 15.02.2024).
7. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions entitled "Artificial Intelligence for Europe, COM/2018/237 final, Brussels, 25.4.2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A237%3AFIN> (accessed 15.02.2024).
8. Уляна Шадська, Андрій Ніколаєв, Юлія Деркаченко, Володимир Береґей, Гордій Румянцев, Олег Дубно, Олександр Марченко. Права людини в епоху штучного інтелекту: виклики та правове регулювання. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://eu4digitalua.eu/wp-content/uploads/2024/02/guia_ukr_5.pdf (дата звернення: 15.02.2024).
9. Регулювання штучного інтелекту в Україні: Мінцифри презентувало дорожню карту. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rehulivannia-shtuchnoho-intelektu-v-ukraini-mintsyfri-prezentovalo-dorozhniu-kartu> (дата звернення: 15.02.2024).
0. Policy for the Development of Artificial Intelligence in Poland from 2020, Appendix to the Resolution no. 196 of the Council of Ministers of 28 December 2020, M.P. 2021 poz. 23. URL: https://wp.oecd.ai/app/uploads/2021/12/Poland_Policy_for_Artificial_Intelligence_Development_in_Poland_from_2020_2020.pdf (accessed 15.02.2024).
1. Civil Code. Act of 23 April 1964. URL: <https://www.global-regulation.com/translation/poland/10092092/act-of-23-april-1964-civil-code.html> (accessed 15.02.2024).
2. The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April 1997. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> (accessed 15.02.2024).